

УДК 330.341.1

В.В.Білоцерківець, к.е.н.,
Національна металургійна академія України,
м. Дніпропетровськ

АВАНГАРДНА ЕКОНОМІКА МАЙБУТНЬОГО: ПЕРСПЕКТИВИ ДЛЯ УКРАЇНИ

У статті розглянуто особливості переходу до авангардної економіки майбутнього, її основні риси та роль держави в забезпеченні її розвитку.

В статье рассмотрены особенности перехода к авангардной экономике будущего, ее основные черты и роль государства в ее развитии.

In the article the features of transition of avanguard economy of future, her basic lines and role of the government in her development are considered.

Ключові слова: авангардна економіка, Кондратьєвська хвиля, інформаційно-комунікаційні технології, біотехнології.

Кінець ХХ – початок ХХІ століть позначені швидким зростанням питомої ваги авангардної економіки. Саме це зростання протягом тривалого часу забезпечує продовження позитивної економічної динаміки в багатьох країнах – економічних лідерах. Стрімкий розвиток авангардно-економічних галузей віддзеркалюється як безпосередньо у темпах економічного зростання, так й опосередковано, сприяючи висхідному руху традиційних галузей старої економіки та пом'якшуючи негативи скорочення кількості робочих місць у зв'язку із зростаючою продуктивністю праці. Проте криза 2007-2009 рр. показала, що забезпечення подальшого економічного розвитку за висхідною траєкторією наражається на значну небезпеку в умовах вичерпання потенціалу нинішнього варіанту нової економіки в межах V-ої Кондратьєвської хвилі. Виникає необхідність створення фундаментальних підґрунть наступного її варіанту, інтенсифікації пошуку засадничих основ майбутньої авангардної економіки, активізації дій за даним напрямком і держави, і приватних інвесторів.

Проблема визначення основних контурів економіки VI-ої Кондратьєвської хвилі, особливостей переходу до нового варіанта нової економіки, її майбутнього змісту та конкретних проявів була піддана ґрунтовному розгляду в багатьох працях іноземних та вітчизняних науковців. Особливо активно працювали в цій галузі, зокрема, Ю.Бажал, С.Глазьев, П.Друкер, Х.Клодт, Б.Крістенсен, Ю.Пилипенко та багато інших видатних науковців [1; 7; 8]. Водночас, чіткого визначення ознак цієї авангардної економіки майбутнього отримати не вдалось, не розкритою залишається й специфіка її становлення в Україні, роль держави в забезпеченні успішної реалізації цього процесу.

Це актуалізує необхідність виявити головні ознаки авангардної економіки майбутнього, розкрити умови її латентного формування у національній економіці, визначити потенційно можливі напрямки державної підтримки її форсованого розвитку.

Метою статті є розкриття передумов радикальних трансформаційних процесів у авангардної економіки, виявлення умов та специфіки їх відбуття в Україні, визначення основних рис майбутнього варіанту авангардної економіки.

Глобальна криза наприкінці 2000-х – початку 2010-х рр. стає провісником наближення кардинальних змін як в світовій економіці, так й авангардній її складовій. За нових умов збільшення чисельності та доходів найбільш освічених працівників [7], які в більшості випадків й виступали в ролі генераторів нового та формували платформу розширення авангардної економіки в її виробничій та консумаційній іпостасях-складових, вже не може компенсуватись відповідним зростанням у зв'язці «випуск-споживання» нової продукції. Розворот Кондратьєвської хвилі, про настання якого в межах сучасного інформаційно-орієнтованого варіанта авангардної економіки німецькі дослідники попереджали ще на початку 2000-х рр. [8], стає неминучим, а кризові явища з певним лагом отримують унаочнення. Розвиток продуктивних сил, інтенсифікація змін в авангардизованій економічній практиці, прискорення втілення відкриттів та винаходів у нові продукти та їх впровадження у виробництво, швидко зростаюча турбулентність забезпечують темпоральне ущільнення. Розмірене, небагате на зміни економічне життя минулого поступається місцем нестабільному, швидко мінливому буттю сьогодення. Кількість унікальних подій за одиницю часу в умовах розвитку авангардної економіки стрімко збільшується, а отже зростає ймовірність утворення послідовностей одновластивих явищ, що концентруються в ряди, посилюючи рух за певним напрямом. Висхідну фазу Кондратьєвської хвилі за цих умов швидше зміняє низхідна, а її – висхідна.

У даному ракурсі виникають як нові загрози, так й можливості для прискореного розвитку національного зразка авангардної економіки. Наприкінці 80-х – початку 90-х рр. XX ст. Україна мала величезний потенціал для успішного входження до когорти країн-лідерів за рівнем розвитку панівного зараз варіанта авангардної економіки.

За методикою ОЕСР до галузей високотехнологічного рівня відносять: авіаційну та космічну промисловість; фармацевтичне виробництво; виробництво канцелярських та електронно-обчислювальних машин; виробництво обладнання для радіо, телебачення та зв'язку; виробництво медичних приладів та інструментів, точних вимірювальних приладів, оптичних приладів та годинників [5]. Саме в цих галузях фіксується найвища концентрація авангардно-економічного, і саме вони забезпечують випуск переважної більшості авангардно-економічної продукції. На початку 90-х рр. в Україні були зосереджені підприємства кожної з цих галузей, а питома вага високотехнологічних та середньовисокотехнологічних видів діяльності у структурі промислового виробництва складала 33,7%. Натомість до 2000 р. вона скоротилась до 16,8%, коливаючись наприкінці 2000-х рр. на рівні 15-17% [6]. Починає спостерігатись ще одна негативна тенденція – співвідношення між високотехнологічним та середньовисокотехнологічними секторами посилюється на користь останнього – з 78% до 85,2% [5]. Втім, процеси падіння дещо загальмувались, а за окремими високотехнологічними виробництвами динаміка в хронологічному розрізі мала різновекторне спрямування (табл. 1.).

Таблиця 1

Динаміка питомої ваги реалізованої високотехнологічної та середньовисокотехнологічної промислової продукції в Україні, 2001-2010 рр. [4]

Виробництво	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Промислове виробництво, загалом, %	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Машин та устаткування, %	4,8	4,5	4,5	4,3	4,4	4,1	4,7	4,1	3,2	3,5
Електронного та оптичного устаткування, %	2,7	2,7	2,9	4,1	2,9	2,8	3,0	2,8	2,5	2,8
Транспортних засобів та устаткування, %	2,7	3,5	4,8	5,0	5,4	5,6	6,5	6,4	3,4	4,9
Хімічне виробництво, %	4,7	4,4	5,0	4,7	4,7	4,5	4,3	4,4	4,3	4,9
Гумових та пластмасових виробів, %	1,3	1,4	1,4	1,5	1,7	1,9	1,8	1,7	1,6	1,6

Високотехнологічні та середньовисокотехнологічні галузі виступають основними центрами тяжиння інноваційних витрат. Так, перше місце в Україні за рівнем інноваційної активності протягом 2001-2008 рр. займало виробництво гумових та пластмасових виробів (витрати на інноваційну діяльність у 3,53 рази перевищували обсяг реалізованої продукції), друге – електричне та електронне виробництво (3,5 рази), а на третьому місці за цим показником знаходилось виробництво машин та устаткування (3,02 рази) [6]. Обсяг реалізованої промислової продукції за даний період у високотехнологічних галузях зростав вдвічі швидше, ніж у низькотехнологічних.

У цьому контексті входження, за словами П.Друкера, до «епохи розриву як в світовій економіці, так і в сфері технологій» [2], надає Україні шанс на відновлення позицій в глобальній авангардній економіці. Досвід Китаю та Індії останніх років свідчить про існування можливостей швидко пройти шлях модернізації національної економіки. Так, ще у 1996 р. експорт інформаційно-комунікаційних товарів з цих країн становив лише 3,88% та 0,17% від загального експорту таких товарів кранами ОЕСР, а у 2009 р. він склав вже 58,48% та 1%, відповідно [9]. Китайський експорт інформаційно-комунікаційних товарів втричі перевищив американський експорт аналогічних товарів. Проте перехід до нової К-хвилі одночасно свідчить про поступове вичерпання потенціалу сучасної версії авангардної економіки, в якій високу питому вагу займають блага на основі інформаційно-комунікаційних технологій. Базовими підвалинами нової авангардної економіки, локомотивом розвитку економіки майбутнього будуть виступати вже інші технології та інші галузі. Найімовірніше, за словами Х. Клодта, цю роль будуть виконувати біотехнології та пов'язані з їх застосуванням галузі [8]. Тож концентрація ресурсів на забезпечення розвитку галузей-лідерів сучасної нової економіки, безумовно, важлива і приносить свої дивіденди, але перспективи визначаються першістю на майбутніх ринках. Аналіз сучасної ситуації, що склалась в біотехнологічному секторі економічно розвинутих країн, показує, що безперечним лідером за абсолютними видатками на біотехнологічні дослідження виступають США, за якими з великим (на порядок) відривом ідуть Франція та Німеччина (табл. 2).

Видатки на біотехнологічні дослідження у бізнес-секторі у 2009 р. [9]

Країна	Видатки		
	у млн. дол.	як відсоток загальних видатків бізнесу на дослідження	як відсоток від доданої вартості у промисловості
Данія	463,7	11,0	0,389
Естонія	17,1	10,2	0,097
Ірландія	301,6	15,1	0,263
Канада	944,5	7,2	0,110
Нідерланди	395,7	6,6	0,093
Німеччина	1262,6	2,2	0,067
Польща	16,8	1,4	0,004
Республіка Корея	957,5	2,8	0,106
США	22030,0	7,6	0,252
Франція	2454,9	9,1	0,200
Чехія	50,7	2,2	0,027
Швейцарія	922,3	12,6	0,384

Це значною мірою пояснюється великими обсягами їхніх економік. Проте у відносному вимірі, за показником видатків на біотехнологічні дослідження й розробки як відсотку загальних видатків національного бізнесу на ці цілі провідні місця займають невеликі європейські країни: Ірландія, Швейцарія, Бельгія, Данія та Естонія. Особливо симптоматичною є належність 1 та 4 місця Ірландії та Естонії – європейським лідерам у галузі інформаційно-комунікаційних технологій. Це є запорукою збереження цими країнами провідних позицій в авангардній економіці уже у новій її версії. У інших наших європейських сусідів – Словаччині, Польщі, Чехії – питома вага видатків на біотехнологічні дослідження й розробки у 5-10 разів поступається естонським показникам.

Саме інтенсифікація зусиль на розробці нових технологій, створенні благ, що будуть затребувані на ринках, що зараз лише формуються, стане запорукою успішної інтеграції української економіки в глобальну економіку майбутнього, набуття нею статусу самостійного потужного гравця в координатах нової авангардної економіки. Зайняття достойного місця в авангардній економіці VI-ої К-хвилі вимагає генерування конкурентоспроможної продукції у вже нових, нині ще периферійних галузях. За визначенням ОЕСР до біотехнологічної відноситься діяльність, яка відповідає категоріям: 1) діяльність, пов'язана з працею над РНК/ДНК; 2) діяльність, пов'язана з протеїнами та іншими молекулами; 3) клітини і культивування сполучної тканини та їх клітинна інженерія; 4) процеси біотехнологічної техніки; 5) генний та РНК напрямок; 6) біоінформатика; 7) нанобіотехнології [9]. І в цьому розумінні має сприятливі передумови для розвитку авангардної економіки майбутнього. Більш того, останніми роками вони дещо покращуються. Так, на рівні потенціалу розвитку нового варіанту авангардної економіки в Україні фіксується збільшення кількості організацій, які виконують наукові та науково-технічні роботи за біологічними, медичними, фармацевтичними галузями наук, з 1995 р. по 2010 р. на 37,14% – з 105 до 144 [3], зростає чисельність працівників за цими галузями науки. Найболючіша проблема полягає в ефективному використанні існуючого наукового та виробничого потенціалу, органічному поєднанні фундаментальних і прикладних

наукових досліджень, втіленні результатів науково-технічних розробок у конкретні авангардно-економічні блага, їх успішному виведенню на ринок.

Результатом дослідження стало розкриття особливостей розвитку авангардної економіки на переламі V-ої та VI-ої Кондратьєвських хвиль, визначення порівняльних умов становлення її нової версії в Україні, виявлення основних передумов прискореного формування її національного варіанта. Подальше дослідження має конкретизувати змістовне наповнення комплексу заходів державної політики, що мають сприяти форсованому розвитку нової авангардної економіки в Україні.

Список використаних джерел:

1. Бажал Ю.М. Теорія соціально-технологічного укладу і сучасне державне антикризове управління [Текст] / Ю.М. Бажал // Формування ринкової економіки: зб. наук. праць. – К.: КНЕУ, 2010. – С.13-15.
2. Друкер П. Ф. Эпоха разрыва: ориентиры для нашего меняющегося общества: пер. с англ. [Текст] / П.Ф. Друкер. – М.: Вильямс, 2007. –С. 20.
3. Наукова та інноваційна діяльність в Україні у 2010 р. Статистичний збірник. [Текст]. – К.: ДП «Інформаційно-видавничий центр Держстату України», 2011. – С.11, 34.
4. Статистичний щорічник України за 2010 рік [Текст] / За ред. О.Г. Осауленка. – К.: Август Трейд, 2011. – С.107-112.
5. Структурна гармонізація економіки України як чинник економічного зростання [Текст] / За ред. д-ра екон. наук. І.В. Крючкової. – К.: Експрес, 2007. – 520 с.
6. Структурні зміни та економічний розвиток України: монографія [Текст] / За ред. д-ра екон. наук. Л.В. Шинкарук. – К.: НАН України; Ін-т екон. та прогнозув. – 2011. – 696 с.
7. Christensen B. Qualifikationsanforderungen und Arbeitsformen in der Neuen Ökonomie [Text] / B. Christensen // Kieler Arbeitspapier. – 2001. – Nr. 1081. – S. 22-24.
8. Klodt H. The Essence of the New Economy [Text] /H. Klodt // Kiel Discussion Papers. – 2001. – No 375. – P. 4-7.
9. OECD Factbook 2011-2012. Economic, Environmental and Social Statistic. Export of ICT goods [Електронний ресурс]. - Режим доступу: www/URL:http//oecd-library.org. – 26.08.12. – Загол. з екрана.